

УДК 334.021.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.7>**Кононенко Л.В.**

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5698-5003>

Савченко В.М.

кандидат економічних наук, професор,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2496-2525>

Карнаушенко А.С.

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1813-2792>

Kononenko Lesia, Savchenko Vira, Karnaushenko Alla

Kherson State Agrarian and Economic University
(Kherson / Kropyvnytskyi)

КОНСАЛТИНГ В АГРОБІЗНЕСІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

CONSULTING IN AGRIBUSINESS: CURRENT STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану консалтингу в агробізнесі і визначенню напрямів його розвитку. Компетентності, які необхідні для успішного конкурування на ринку праці, перманентно змінюються, що вимагає від працівників постійного оновлення навичок і знань. У таких умовах перманентного прискореного старіння компетентностей персоналу підприємств і установ саме консалтингові структури спроможні сприяти збереженню і зміцненню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Доведено, що специфічною і найбільш актуальною формою консалтингових послуг для агробізнесу є дорадчі служби. Функціонування дорадчих служб є традиційним для більшості розвинених країн світу. Зазначено, що відповідно до державної політики забезпечення сучасних умов розвитку агробізнесу позитивним є можливість покриття витрат на консалтингові послуги за рахунок державного фінансування. Проте, на практиці аграрні підприємства здебільшого цим не користуються. Тому обґрунтовано доцільність розробки і впровадження заходів щодо популяризації дорадчих послуг як серед агробізнесу, так і серед сільських мешканців.

Ключові слова: дорадча служба, дорадники, консультації, інноваційна економіка, малі підприємства, державна політика

The article is devoted to the study of the current state of consulting in agribusiness and determination of the directions of its development. It is substantiated that permanent transformations taking place in almost all sectors of the economy cause serious problems in the labor market. The competencies required for successful competition in the labor market are constantly changing, which requires employees to constantly update their skills and knowledge. In such conditions of permanent accelerated aging of the competencies of personnel of enterprises and institutions, it is consulting structures that are able to contribute to the preservation and strengthening of the competitiveness of business entities. It is noted that the subjects of consulting activities are audit firms; law firms specializing in consulting; other highly specialized consulting structures (technological, marketing, advertising, etc.). It is proved that the specific and most relevant form of consulting services for agribusiness is advisory services. Advisory services specialize in con-

sulting on a wide range of issues, and most of these services are free of charge for the client – an agricultural enterprise. The functioning of extension services is traditional in most developed countries. Clients of agricultural extension services in foreign countries are traditionally small agricultural enterprises that need advice on financial and business analysis, implementation of innovations, etc. When providing extension services in developed countries, a significant emphasis is placed on ensuring long-term well-being. It is emphasized that the provision of extension services in Ukraine is carried out on the basis of a certificate valid for five years, and for the extension of which it is necessary to undergo advanced training by an advisor. It is noted that, in accordance with the State policy of ensuring modern conditions for the development of agribusiness, it is positive that the costs of consulting services can be covered by State funding. However, in practice, agricultural enterprises mostly do not use this. Therefore, the expediency of developing and implementing measures to popularize advisory services both among agribusinesses and rural residents is substantiated. Prospect for further research is the problem of organization and methodological support of consulting for the development of small agribusiness in the conditions of an innovative economy.

Key words: advisory service, advisors, consultations, innovative economy, small enterprises, state policy.

Постановка проблеми. Розвиток інноваційних цифрових технологій зумовлює безпрецедентні і глобальні зміни, що дотичні до усіх сфер суспільства і мають системний характер. Як наслідок, спостерігаються перманентні зміни практично в усіх галузях економіки. Це обумовлює появу серйозних проблем на ринку праці: зникають традиційні види професій, виникають нові. Компетентності, які необхідні для успішного конкурсування на ринку праці перманентно змінюються, що вимагає від працівників постійного оновлення навичок і знань. Зростає значення знань, стає необхідним навчатися протягом усього життя. Необхідність пристосування до умов на ринку праці визначає потребу у постійному оновлюванні особистісних компетентностей, а іноді і до кардинальної зміни професії, що досягається шляхом оновлення знань, а іноді і фундаментального перенавчання [18]. Відповідно роботодавці, зокрема сільськогосподарські підприємства, мають бути зацікавлені у створенні умов забезпечення професійного зростання фахівців та їх пристосування до нових умов функціонування бізнесу.

У сучасних умовах для забезпечення ефективного функціонування малих агропідприємств, які об'єктивно відчують потребу у висококваліфікованих працівниках, в умовах постійних змін і жорсткої конкуренції є доцільною співпраця із висококваліфікованими фахівцями консалтингових фірм. Суперечливою є об'єктивна наявність потреб у консалтингових послугах, недостатність розвитку вітчизняного консалтингу та відсутність розуміння у перевагах використання консалтингових послуг власниками та менеджментом малих агропідприємств (середні та великі аграрні підприємства менш потребують консалтингових послуг з огляду на рівень кадрового забезпечення).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика організації консалтингу та його особливості в сучасних умовах є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, низка науковців присвятила свої праці дослідженню особливостей та напрямів консалтингу в умовах цифровізації [1; 5; 7].

Колісник Г.М. і Левкулич В.В. обґрунтовано необхідність та ефективність використання послуг з облікового консалтингу та висвітлено особливості їх реалізації у контексті підвищення якості і оптимізації облікового процесу підприємств та установ [3]. Напрацювання Лазурко М.І. і Завербоного А.С. присвячено окресленню проблем, що є на українському та європейському ринках консалтингу, з'ясуванню ключових тенденцій та перспектив для українських консалтингових компаній на основі застосування європейського досвіду [4]. Майданюк С.І. і Привалова Н.В. висвітлюють проблематику змісту та систематизації ключових факторів успіху консалтингової діяльності [6]. Марченко О.С. та Ярмач О.В. визначили та охарактеризували етапи розвитку управлінського консалтингу за врахування впливу на трансформації його концептуальних моделей радикальних техніко-технологічних змін і досягнень управлінської науки [8].

Праці Скрипник Л. М. [12] і Хоменко В.В. [15] спрямовано на з'ясування особливостей консалтингових послуг в освіті.

Регіональний аспект консалтингу в економіці досліджено Тяжкоробом І., Пшиком Б., Циганчуком Р., Халабовою О. і Сокиркою Д. [13]. Цими науковцями визначено вплив рівня концентрації консалтингової діяльності в регіонах на активізацію інвестиційних процесів та обґрунтовано напрями зростання потенціалу консалтингу з метою інноваційного розвитку регіональної економіки.

Філяр С.В. і Зайцев О.М. у своїх працях надали оцінку сучасних тенденцій та окреслили перспективи розвитку ринку консалтингових послуг в Україні [14].

Про актуальність досліджень консалтингових послуг свідчить і проведення круглого столу «Бізнес-консалтинг у нових реаліях господарської діяльності в Україні» редакцією збірника наукових праць «Економічна теорія та право», 2 червня 2022 року [2]. Науковці та практики під час роботи розглянули чинники та напрями розвитку міжнародного бізнес-консалтингу; проблематику застосування консалтингу з метою оптимізації страхового захисту; структуру та зміст послуг стартап-консалтингу; нові бізнес моделі консалтингу малого бізнесу; теоретичні аспекти та актуальну практику в Україні репутаційного PR-консалтингу; нові реалії та виклики українського юридичного консалтингу; використання консалтингового підходу у процесі оподаткування ФОП в Україні під час воєнного стану.

Незважаючи на значний доробок науковців та активність дослідження проблематики консалтингу, все ще потребують подальшого дослідження питання організації та методичного забезпечення консалтингу в агробізнесі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особливостей консалтингу агробізнесу та визначення напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека є однією з основних складових національної та економічної безпеки держави. Незважаючи на те, що основними виробниками і експортерами сільськогосподарської продукції є великі агроформування, продовольчу безпеку країни забезпечують суб'єкти малого агробізнесу. В умовах радикальних економічних перетворень, спрямованих на оптимізацію методів управління економікою та забезпечення інноваційної складової їх функціонування [19], ефективна робота аграрних підприємств можлива за умови залучення високопрофесійного персоналу. Аналіз господарської практики малих аграрних підприємств Кіровоградської області (що є справедливим і для інших регіонів України) свідчить про суттєві проблеми, що обумовлює доцільність їх співпраці з консалтинговими фірмами.

Проблема посилюється тим, що інтеграційні процеси, які обумовлені інноваційною цифровою трансформацією призводять до зміни практично в усіх галузях; спостерігається інтеграція наук, що робить доцільним застосування методів і прийомів з інших наукових напрямів; відбувається міждисциплінарна трансляція результатів і методів дослідження тощо. З іншого боку цифровізація поглиблює спеціалізацію на ринку праці. Все це обумовлює необхідність залучення підприємствами висококваліфікованих вузькоспеціалізованих «дорогих» фахівців, що обумовлює необхідність розширення ринку консалтингу. Дефініція «консалтинг» сьогодні здебільшого використовується в економічній сфері відносно управлінського консультування, проте не обмежується ним.

Малі сільськогосподарські підприємства характеризуються здебільшого низькою ефективністю праці. Більшість з їх працівників не володіють необхідними знаннями та навичками роботи у сучасних умовах, відчувають недостатній інформації щодо аграрної, фінансової, податкової, соціальної політики держави та механізмів її реалізації.

Суб'єктами консалтингової діяльності є аудиторські фірми; фірми, що спеціалізуються на юридичному консалтингу; інші вузькоспеціалізовані консалтингові структури (технологічні, маркетингові, рекламні тощо); специфічною формою консалтин-

гових послуг для агробізнесу є дорадчі служби. Відповідно до державної політики забезпечення сучасних умов розвитку агробізнесу позитивним є можливість покриття витрат на консалтингові послуги за рахунок державного фінансування. Проте, на підставі анкетування аграрних підприємств, які потребують або вже користуються дорадчими послугами з'ясовано, що така можливість більшості невідома (65%), а рештою – не розглядається (21%).

Дорадчі служби, як правило, надають консультації з досить широкого кола питань; велика частина цих послуг є безкоштовною для клієнта – агропідприємства. Існування дорадчих служб є традиційним для більшості розвинених країн світу. Клієнтами сільськогосподарських дорадчих служб («extension») у закордонних країнах здебільшого є невеликі сільськогосподарські підприємства, які потребують консультацій щодо питань аналізу, впровадження інновацій, тощо. При наданні послуг «extension» в розвинених країнах суттєвий акцент роблять на забезпеченні довгостроково добробуту [18].

Відповідно до вимог Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сільського господарства, створює і веде реєстри дорадчих служб та дорадників [9]. На офіційному сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України у Реєстрі сільськогосподарських дорадчих служб за 2022 рік налічувалося 45 організацій [10]. У Реєстрі сільськогосподарських дорадчих служб також наводиться персоніфікований кількісний склад дорадчих служб із зазначенням кінцевого терміну дії сертифікатів.

Сільськогосподарські дорадники та експерти-дорадники мають право надавати послуги не тільки як представники дорадчих служб, але й як фізичні особи зі статусом дорадників та експертів-дорадників. У цьому випадку вони також діють на підставі сертифікату, дія якого продовжується після проходження підвищення кваліфікації сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників. Підвищення кваліфікації здійснює Національний університет біоресурсів і природокористування України відповідно до навчально-тематичної програми. Ця програма передбачає проведення занять провідними науковцями і практиками України. Перелік питань, що охоплює програма, характеризуються як відносно загальністю, так і конкретикою. Так, відповідно до навчально-тематичної програми підвищення кваліфікації сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників заходу що проводиться Національним університетом біоресурсів і природокористування України у період з 25.09.2023–06.10.2023 передбачено розгляд таких питань:

- аграрна політика в нинішніх умовах воєнних фінансових та економічних викликів;
- світова історія та сучасні тенденції розвитку сільськогосподарського дорадництва у світі;
- системи дорадництва;
- дорадництво та AKIS;
- історія та сучасний стан дорадництва в Україні;
- правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні;
- підходи та інструменти дорадництва;
- демонстраційні методи дорадництва;
- демонстраційні ферми;
- аграрне підприємництво та сільськогосподарське дорадництво;
- етика дорадчої діяльності;
- інформаційні технології в дорадчій діяльності;
- система електронного дорадництва;
- основи фандрейзингу для дорадників;
- актуальні проблеми земельних відносин в Україні та шляхи їх вирішення;
- технології вирощування польових культур: методологічні та прикладні аспекти в дорадництві;

- лісове господарство України та його роль у розвитку сільських територій;
- інноваційні технології в рослинництві;
- спільна аграрна політика ЄС та євроінтеграція України;
- основи сільського розвитку

Після прослуховування курсу програми і вивчення, розв'язання та аналізу практичних ситуацій слухачі проходять підсумкове тестування за результатами якого їм зараховується (або не зараховується) підвищення кваліфікації.

На ринку консалтингових послуг в агробізнесі крім дорадчих служб, сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників працюють і маркетингово-консалтингові підрозділи компаній-продавців техніки та обладнання, агрохімікатів, іншої продукції для сільськогосподарських підприємств, консалтингові фірми, які пропонують послуги з побудови агробізнесу «під ключ» тощо. Проте цільова спрямованість їх послуг спрямована на просування на ринок конкретного (власного) товару або ж зорієнтована на співпрацю з великими підприємствами в окремих продуктових галузях [12]. В той же час більшість агропідприємств потребують консалтингових послуг, які пов'язані із інноваційними змінами, що обумовлені цифровими технологіями.

Висновки. Перманентні трансформації, які відбуваються практично в усіх галузях економіки, обумовлюють появу серйозних проблем на ринку праці. Компетентності, які необхідні для успішного конкурування на ринку праці, перманентно змінюються, що вимагає від працівників постійного оновлення навичок і знань. В таких умовах перманентного прискореного старіння компетентностей, персоналу підприємств і установ саме консалтингові структури спроможні сприяти збереженню і зміцненню конкурентноспроможності суб'єктів господарювання.

Незважаючи на наявність достатньо великої кількості і видів консалтингових фірм на ринку, для суб'єктів господарювання аграрного сектору найбільш оптимальними є Дорадчі служби. Це обумовлено тим, що дорадчі служби спеціалізуються на консультаціях з широкого кола питань і велика частина цих послуг є безкоштовною для клієнта – агропідприємства.

Відповідно до державної політики забезпечення сучасних умов розвитку агробізнесу позитивним є можливість покриття витрат на консалтингові послуги за рахунок державного фінансування. Проте, на практиці аграрні підприємства здебільшого цим не користуються. Тому вважаємо за доцільне розробку і впровадження заходів щодо популяризації дорадчих послуг як серед агробізнесу, так і серед сільських мешканців.

Перспективою подальших досліджень є проблематика організації та методичного забезпечення консалтингу з метою розвитку малого агробізнесу в умовах інноваційної економіки.

Список використаних джерел:

1. Баланюк І.Ф., Іванюк Т.Л. Застосування цифрових технологій в консалтингу з обліку і оподаткування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 8–15. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apreg_2022_18\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apreg_2022_18(2)_3) (дата звернення: 28.08.2023).
2. Марченко О.С. Бізнес-консалтинг у нових реаліях господарської діяльності в Україні. *Круглий стіл у редакції збірника наукових праць «Економічна теорія та право»*. 2 червня 2022 року. *Економічна теорія та право*. 2022. № 2. С. 112–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2022_2_8 (дата звернення: 28.08.2023).
3. Колісник Г.М., Левкулич В.В. Стратегія маркетингу облікових консалтингових послуг в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4(2). С. 177–182. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_4\(2\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_4(2)_32) (дата звернення: 27.08.2023).
4. Лазурко М.І., Завербний А.С. Розвиток консалтингової діяльності в Європі: проблеми, перспективи та досвід для України. *Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2021. Vol. 3. No. 2. С. 204–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/meu_2021_3_2_24 (дата звернення: 25.08.2023).

5. Левковець О.М. Інноваційний консалтинг у контексті цифрової парадигми. *Економічна теорія та право*. 2021. № 4. С. 69–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2021_4_6 (дата звернення: 21.08.2023).
6. Майданюк С.І., Привалова Н.В. Ключові фактори успіху консалтингової діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2020. № 3(1). С. 83–87. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_3\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_3(1)_13) (дата звернення: 22.08.2023).
7. Марченко О.С. Трансформація організаційно-економічного механізму як напрям цифровізації консалтингового бізнесу. *Економічна теорія та право*. 2021. № 1. С. 29–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2021_1_4 (дата звернення: 21.08.2023).
8. Марченко О.С., Ярмак О.В. Техніко-технологічні та наукові чинники трансформацій управлінського Консалтингу. *Економічна теорія та право*. 2023. № 1. С. 52–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2023_1_5 (дата звернення: 28.08.2023).
9. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2017 № 1807-IV (зі змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> (дата звернення: 22.08.2023).
10. Реєстр сільськогосподарських дорадчих служб. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/file-storage/reestr-doradchih-sluzhb-ta-doradnikiv/> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Скрипник Л.М. Сутність та особливості консалтингу в сучасній освітній діяльності. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2021. № 2. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2021_2_5 (дата звернення: 28.08.2023).
12. Смукла О.І. Забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств : дис. ... доктора філософії (PhD) : в галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка». Івано-Франківськ. 2020. 249 с.
13. Тяжкороб І., Пшик Б., Циганчук Р., Халабова О., Сокирка Д. Консалтинг у фінансово-інвестиційному забезпеченні розвитку регіональної економіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 6(41). С. 147–160. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v6i41.251426>
14. Фімяр С.В., Зайцев О.М. Ринок консалтингових послуг та його розвиток в Україні. *Економіка і управління*. 2022. № 2. С. 88–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2022_2_12 (дата звернення: 25.08.2023).
15. Хоменко В.В. Консалтингові послуги в освіті. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 25(1). С. 149–152. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_25\(1\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_25(1)_30) (дата звернення: 23.08.2023).
16. Цілі сталого розвитку URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-technologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku> (дата звернення: 21.08.2023).
17. Fisk P. Education 4.0... the future of learning will be dramatically different, in school and throughout life URL: <https://www.peterfisk.com/2017/01/future-education-young-everyone-taught-together/> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Kononenko L., Atamas O., Nazarova H., Selishcheva E., Kononenko S. Optimization of small agricultural producer's taxation by creating innovative-integrated structures. *Scientific Horizons*. 2022. Vol. 25(6). P. 100–110. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(6\).2022.100-110](https://doi.org/10.48077/scihor.25(6).2022.100-110)
19. Kyrylov Yu., Hranovska V., Zhosan H., Dotsenko I. Innovative Development of Agrarian Enterprises of Ukraine in the Context of the Fourth Industrial Revolution. *Solid State Technology*. 2020. Vol. 63. Issue 6. P. 1430–1448.

References:

1. Balaniuk I. F., Ivaniuk T. L. (2022) Zastosuvannya tsyfrovyykh tekhnolohii v konsaltnyhu z obliku i opodatkovannya [Application of digital technologies in consulting on accounting and taxation]. *Actual problems of regional economic development*, vol. 18(2), pp. 8–15. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2022_18\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2022_18(2)_3) (accessed August 28, 2023).
2. Marchenko O. (June 2, 2022) Biznes-konsaltnyh u novykh realiakh hospodarskoi diialnosti v Ukraini [Business Consulting in the New Realities of Economic Activity in Ukraine]. *Kruhlyi stil u redaktsii zbirnyka naukovykh prats "Ekonomiczna teoriia ta pravo"*. *Ekonomiczna teoriia ta pravo*, no. 2, pp. 112–113. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2022_2_8 (accessed August 28, 2023).
3. Kolisnyk H. M., Levkulych V. V. (2020) Stratehiia marketnyhu oblikovykh konsaltnykhovykh posluh v Ukraini [Marketing strategy of accounting consulting services in Ukraine]. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, no. 4(2), pp. 177–182. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_4\(2\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_4(2)_32) (accessed August 27, 2023).

4. Lazurko M. I., Zaverbnyi A. S. (2021) Rozvytok konsal'tynhovoї diialnosti v Yevropi: problemy, perspektyvy ta dosvid dlia Ukrainy [Development of Consulting Activity in Europe: Problems, Prospects and Experience for Ukraine]. *Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*, vol. 3, no. 2, pp. 204–212. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/meu_2021_3_2_24 (accessed August 25, 2023).

5. Levkovets O. M. (2021) Innovatsiyni konsal'tynh u konteksti tsyfrovoyi paradyhmy [Innovative consulting in the context of the digital paradigm]. *Economic theory and law*, no. 4, pp. 69–95. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2021_4_6 (accessed August 21, 2023).

6. Maidaniuk S. I., Pryvalova N. V. (2020) Kliuchovi faktory uspikhu konsal'tynhovoї diialnosti [Key factors of success of consulting activity]. *International scientific journal "Internauka". Series: Economic Sciences*, no. 3(1), pp. 83–87. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_3\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_3(1)_13) (accessed August 22, 2023).

7. Marchenko O. S. (2021) Transformatsiia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu yak napriam tsyfrovizatsii konsal'tynhovoho biznesu [Transformation of the organizational and economic mechanism as a direction of digitalization of the consulting business]. *Economic theory and law*, no. 1, pp. 29–45. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2021_1_4 (accessed August 21, 2023).

8. Marchenko O. S., Yarmak O. V. (2023) Tekhniko-tekhnologichni ta naukovi chynnyky transformatsiï upravlinskoho konsal'tynhu [Technical, technological and scientific factors of transformation of management consulting]. *Economic theory and law*, no. 1, pp. 52–68. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2023_1_5 (accessed August 28, 2023).

9. Pro silskohospodarsku doradchu diialnist: Zakon Ukrainy [On agricultural advisory activities: Law of Ukraine]. No. 1807-iv of June 17, 2017 (as amended). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> (accessed August 22, 2023).

10. Reiestr silskohospodarskykh doradchykh sluzhb [Register of agricultural advisory services]. Available at: <https://agro.me.gov.ua/ua/file-storage/reiestr-doradchih-sluzhb-ta-doradnikiv/> (accessed August 20, 2023).

11. Skrypnyk L. M. (2021) Sutnist ta osoblyvosti konsal'tynhu v suchasniï osvittniï diialnosti [The essence and features of consulting in modern educational activities]. *Bulletin of the Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and Psychology*, no. 2, pp. 34–41. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2021_2_5 (accessed August 28, 2023).

12. Smulka O. I. (2020) Zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Ensuring innovative development of agricultural enterprises] (PhD Thesis), Ivano-Frankivsk, 249 p.

13. Tiazhkorob I., Pshyk B., Tsyhanchuk R., Khalabova O. & Sokyryka D. (2022) Konsal'tynh u finansovo-investytsiinomu zabezpechenni rozvytku rehionalnoi ekonomiky [Consulting in financial and investment support of regional economic development]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 6(41), pp. 147–160. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v6i41.251426>

14. Fimiar S. V., Zaitsev O. M. (2022) Rynok konsal'tynhovykh posluh ta yoho rozvytok v Ukraini [The market of consulting services and its development in Ukraine]. *Economics and management*, no. 2, pp. 88–93. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2022_2_12 (accessed August 25, 2023).

15. Khomenko V. V. Konsal'tynhovi posluhy v osviti [Consulting services in education]. *Innovatsiina pedahohika*, vol. 25(1), pp. 149–152. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_25\(1\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2020_25(1)_30) (accessed August 23, 2023).

16. Tsili staloho rozvytku [Sustainable development goals]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku> (accessed August 21, 2023).

17. Fisk P. Education 4.0... the future of learning will be dramatically different, in school and throughout life. Available at: <https://www.peterfisk.com/2017/01/future-education-young-everyone-taught-together/> (accessed August 20, 2023).

18. Kononenko L., Atamas O., Nazarova H., Selishcheva E. & Kononenko S. (2022) Optimization of small agricultural producer's taxation by creating innovative-integrated structures. *Scientific Horizons*, vol. 25(6), pp. 100–110. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(6\).2022.100-110](https://doi.org/10.48077/scihor.25(6).2022.100-110)

19. Kyrylov Yu., Hranovska V., Zhosan H., Dotsenko I. (2020) Innovative Development of Agrarian Enterprises of Ukraine in the Context of the Fourth Industrial Revolution. *Solid State Technology*, vol. 63, issue 6, pp. 1430–1448.